

Handlingsplan avseende socialnämndens arbete mot våld i nära relation

Antagen av Karlskoga kommun, socialnämnden SN § /2017

Antagen av Degerfors kommun, socialnämnden SN § /2017

Innehållsförteckning

Handlingsplan avseende socialnämndens arbete mot våld i nära relation, revidering	2
Inledning	2
Läsanvisning	3
Om handlingsplanen	3
Syfte	3
Vision	4
Begreppsdefinition	4
Målgrupp	4
Ansvar	4
Upplägg	5
Mål	5
Nuvarande organisation	5
Del 1	6
Kunskapsöversikt	6
Exempel på olika typer av våld	6
Orsaker till våld i nära relationer	7
Omfattningen av våld i nära relationer	8
Konsekvenser av våld i nära relation	8
Kostnader våld i nära relation	9
Särskilda gruppers utsatthet	9
Del 2	14
Utvecklingsområden	14
Information	15
Insatser	15
Metod och kunskapsutveckling	18
Samverkan	19
Förebyggande arbete	20
Lagstöd samt internationella överenskommelser	24
Referenser	25

Handlingsplan avseende socialnämndens arbete mot våld i nära relation, revidering

Inledning

Varje kvinna i Sverige ska kunna leva som hon vill. Stolt, rakryggad, självklar. Sverige ska vara tryggt för alla (Regeringsförklaringen 12 sep, 2017).

Sverige har anslutit sig till flertalet konventioner och internationella överenskommelser och har nationella mål och lagar som behandlar mäns våld mot kvinnor och barn samt våld i nära relationer. FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna betonar alla människors lika värde och Barnkonventionen beskriver barns rätt att inte utsättas för våld eller andra övergrepp. Sverige har även antagit Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet där det förekommer bestämmelser om brottsoffers rättigheter till stöd samt förebyggande arbete i form av insatser till våldsutövare. Våld i nära relationer är således en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Enligt Socialstyrelsen är våld i nära relationer ett folkhälsoproblem då våldet orsakar allvarlig fysisk och psykisk ohälsa.

Världshälsoorganisationen har sedan år 2002 betraktat mäns våld mot kvinnor som en folkhälsofråga då den våldsutsatta drabbas av stora sociala konsekvenser som bland annat isolering, arbetslöshet, ekonomiska problem, sjukskrivning med mera. Våldet är också ett jämställdhetsproblem eftersom kvinnors mänskliga rättigheter kränks, det är på grund av detta som ett av de jämställdhetspolitiska delmålen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Enligt 5 kap 11 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, ansvarar socialnämnden för att erbjuda den som utsatts för brott och dennes närstående stöd och hjälp att förändra sin situation och ska särskilt beakta kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående som kan vara i behov av stöd för att förändra sin situation. Barn som har utsatts för brott och dennes närstående skall erbjudas stöd och hjälp, detsamma gäller barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående (SOSFS:2014).

I hur stor utsträckning det finns personer utsatta för våld i nära relation i Karlskoga och Degerfors kommuner är svårt att ange närmare statistik på då det finns ett stort mörkertal. Men bakom varje våldsutsatt finns en eller flera våldsutövare och i många fall barn som bevittnar våldet. På barn och ungdomsenheten i Karlskoga kommun finns det än så länge för år 2017, 101 aktualiseringar våld i nära relation och 49 aktualiseringar brott mot barn. På vuxenenheten i Karlskoga kommun har handläggarna under åren placerat 11 personer i skyddat boende och haft 5 ärenden våld i nära relation som erbjudits annan form av stöd och som alltså inte har

lett till en placering på skyddat boende. I Degerfors kommun har det under år 2017 fram till september månad aktualiserats 57 ärenden våld i nära relation på barn och ungdomsenheten och 6 ärenden på ekonomienheten, av dessa har 3 personer placerats på skyddat boende. Antalet anmälda brott våld i nära relation hos polismyndigheten i Karlskoga kommun från 1 januari t o m 22 oktober 2017 är 68 ärenden, motsvarande siffror för Degerfors kommun är 22 ärenden för samma tidsperiod. Den statistik som finns att tillgå är inte tillräcklig för att ge oss en tydlig bild av omfattningen på våld i nära relation i Karlskoga och Degerfors kommuner men visar oss att vi behöver bli bättre på att upptäcka våldsutsatta. Kommunernas resurser för arbetet med dem våldsutsatta är otillräckliga och behöver utvecklas och klarar inte att fylla de behov som finns.

Läsanvisning

Handlingsplanen innehåller två delar. Del 1 är en kunskapsöversikt inom området våld i nära relation, som berörda parter har nytta av när de utformar egna handlingsplaner och som bakgrund till de utvecklingsområden som belyses i del 2 som är Karlskoga och Degerfors kommuners utvecklingsområden för arbetet mot våld i nära relation. Avsnittet i del 1 kan läsas separat, med fördel läses båda delar för att nå en djupare förståelse.

Om handlingsplanen

Karlskoga och Degerfors kommuners handlingsplan mot våld i nära relation är ett styrdokument för hela socialförvaltningen. Handlingsplanen ersätter den tidigare planen som antogs av socialnämnden den 9 mars 2015. Handlingsplanen ska implementeras i hela förvaltningen. Handlingsplanen har reviderats av samordnaren för arbetet mot våld i nära relationer i samarbete med referensgrupp som består av områdeschef IFF Karlskoga, verksamhetschef IFO Degerfors samt särskilt sakkunnig. En arbetsgrupp har också varit behjälplig i revidering av handlingsplanen som består av socialsekreterare inom individ- och familjeomsorgen i Karlskoga och Degerfors kommuner. Revideringen av handlingsplanen har visat att insatserna för våldsutsatta har förbättrats men också att mycket återstår. Handlingsplanen ska vara ett stöd i det fortsatta utvecklingsarbetet och motverka allt våld i nära relation.

Syfte

Syftet med handlingsplanen är att belysa våld i nära relationer och arbeta för att främja jämlikhet och förebygga och minska våldet. Personer som redan är utsatta ska få adekvat hjälp och stöd samtidigt som upprepning av våldet ska förhindras. Detta är ett långsiktigt arbete som varje år bör omsättas i utvecklingsområden inom given budgetram.

Vision

Degerfors och Karlskoga kommuner ska agera aktivt för att motverka förekomsten av våld i nära relationer genom att på ett professionellt sätt agera för de som är utsatta för våld och för de barn som utsatts/bevittnat våld samt skapa möjligheter för att hjälpa våldsutövare. Kommunerna ska arbeta aktivt för att främja jämlikhet och förebygga våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Målsättningen är att ingen i Karlskoga och Degerfors kommuner ska utsättas för våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck och alla får själv bestämma över sitt liv och sin kropp.

Begreppsdefinition

Närstående: Bedömningen av vem som är närstående görs utifrån den enskildes familje- och levnadsförhållanden. Det finns en nära relation mellan den våldsutsatta och våldsutövaren. Det kan handla om make, sambo, pojk- och flickvän eller vuxna barn. Då det gäller barn avses till exempel barnets föräldrar, fosterföräldrar och syskon.

Våld eller andra övergrepp: Med våld eller andra övergrepp avses primärt brotten i 3, 4 och 6 kap brottsbalken. Våldet kan ta sig olika uttryck. Det kan handla om psykiskt eller fysiskt våld, till exempel slag, sparkar, hot, tvång, kränkningar och sexualbrott.

Bevittna våld: Med att bevittna avses huvudsakligen att någon sett eller hört något hända.

Våld i nära relationer definieras av Socialstyrelsen som ett mönster av handlingar. Det kan handla om flertalet utstuderade handlingar men även grova brott. Ofta kombineras olika typer av våld.

Målgrupp

- Personer som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående.
- Barn som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående eller som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller emot närstående.
- Våldsutövare som utövar våld i nära relation.

Ansvar

Socialnämnden i Karlskoga och Degerfors kommuner har det övergripande ansvaret för handlingsplanen. På tjänstemannanivå berör handlingsplanen individ- och familjeomsorgen i Karlskoga och Degerfors kommuner. Ansvaret för att utreda, fatta beslut och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som utsatts för våld eller bevittnat våld ligger hos socialtjänsten i Karlskoga/Degerfors.

Karlskoga: Ärenden gällande våldsutsatta vuxna personer över 20 år hanteras av enhet vuxna. Ansvar för våldsutsatta barn samt barn som bevittnat våld hanteras av enhet barn och unga.

Degerfors: Ärenden gällande våldsutsatta vuxna personer över 20 år hanteras av enheten för försörjning och arbete. Ansvar för våldsutsatta barn samt barn som bevittnat våld hanteras av enhet barn och unga.

Upplägg

Handlingsplanen gäller för perioden 2017-2019. De olika enheterna inom socialförvaltningen har ansvar att utifrån aktuella lagar och förordningar och utifrån handlingsplanens utvecklingsområden och utifrån verksamhetens ansvarsområden och uppdrag utarbeta en handlingsplan för den egna verksamhetens arbete.

Mål

- I Karlskoga/Degerfors kommuner ska alla våldsutsatta vuxna som har kommit till socialnämndens kännedom erbjudas den hjälp och stöd som hen behöver.
- I Karlskoga/Degerfors kommuner ska alla våldsutsatta barn/barn som bevittnat våld och som har kommit till socialnämndens kännedom utredas och vid behov ges adekvat hjälp och stöd.
- I Karlskoga/Degerfors kommuner ska alla våldsutövare som har kommit till socialnämndens kännedom erbjudas den hjälp och stöd som hen behöver.
- Karlskoga och Degerfors kommuner ska arbeta aktivt för att förebygga våld i nära relation.

Nuvarande organisation

Sedan hösten 2014 har en gemensam arbetsgrupp gällande våld i nära relationer skapats inom kommunerna som består av handläggare från individ och familjeomsorgen i Karlskoga och Degerfors kommuner. Gruppen samordnas av samordnaren mot våld i nära relationer samt särskilt sakkunnig. Samordnaren och referensgruppen ansvarar för att ta fram och besluta om arbetssätt, rutiner och metoder. Arbetsgruppen har ansvar för att tillsammans med samordnaren implementera arbetssätt, rutiner och metoder för arbetet gällande våld i nära relationer. Arbetsgruppen för våld i nära relationer arbetar aktivt för att sprida kunskap och hålla sig uppdaterad om aktuell kunskap inom respektive ansvarsenhet och står för en specialistkompetens inom respektive enhet. Samordnaren ansvarar för att förse arbetsgruppen med aktuell kunskap och fortsatt metod och kunskaps utveckling samt handledning i ärenden gällande våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Samordnaren ansvarar för den interna kvinnofridsorganisationen och fungerar som ”spindeln i nätet”.

Del 1

Kunskapsöversikt

Våld i nära relation

Våld i nära relation är ett samlingsbegrepp för våld där den utsatta har eller har haft en nära relation till våldsutövaren. Våld i nära relationer definieras av Socialstyrelsen som ett mönster av handlingar. Det kan handla om flertalet utstuderade handlingar men även grova brott. Ofta kombineras olika typer av våld. Våldet kan vara fysiskt, psykisk, sexuellt, ekonomiskt, och så väl som olika former av utnyttjanden och förtryck, liksom försummelse. Hedersrelaterat våld och förtryck samt könsstympling ingår också under ramen för denna handlingsplan. Det som kännetecknar det hedersrelaterade våldet är att det utövas av ett kollektiv- bestående av både män och kvinnor och inte en enskild person. Det bör dock betonas att begreppet våld i nära relation utesluter en del av våldet mot kvinnor och flickor som är offer för prostitution, sexuella trakasserier, grooming, våldtäkt och sexuella övergrepp från en okänd gärningsman. Även dessa aspekter av våldet behöver synliggöras. Den största delen av våldet utförs av män, det bör dock inte underminera det våld som kvinnor utsätter andra för i våld i nära relationer, vilket sker i både heterosexuella såväl som HBTQ-relationer.

Personer som utsätts för våld i nära relationer är en särskilt utsatt grupp. Denna utsatthet präglas av att förövaren är en person som offret känner väl och ofta är i beroendeställning till våldsutövaren. Denna beroendeställning kan exempelvis handla om ekonomi, tillgång till narkotika-preparat för personer som har missbruksproblematik, omsorgsbehov hos en person med funktionsnedsättning eller äldre, möjligheten att få stanna kvar i Sverige hos en person vars uppehållstillstånd har anknytning eller äktenskap som grund. Våld i nära relationer inkluderar alla typer av våld som kan förekomma mellan närstående i såväl heterosexuella som HBTQ-relationer samt inom andra familjerelationer och andra relationer som kännetecknar en förtroendefull relation mellan våldsutövare och våldsutsatt (NCK).

Ett kännetecken är således att den som är utsatt för våld i nära relation har starka emotionella band till förövaren vilket försvårar möjligheten till motstånd och uppbrott. Våld i nära relation sker främst i offrets hemmiljö och tenderar att med tiden trappas upp i intensitet desto längre relationen varar. Detta kan leda till att våldet mer och mer blir ett både förväntat och till viss del accepterat inslag i den utsattas vardag. Dödligt våld i nära relationer är ofta resultatet av en längre tids våldsutövning och cirka 13 kvinnor i Sverige dödas varje år av en nuvarande eller före detta manlig partner.

Exempel på olika typer av våld

Fysiskt våld kan vara att bli slagen, knuffad, sparkad, dragen i håret, bli fasthållen etc. **Sexuellt våld** är att bli våldtagen eller bli påtvingad sexuella handlingar.

Psykiskt våld kan vara direkta eller indirekta hot mot den våldsutsatta, eventuella barn eller husdjur. Även förlöjligande ingår i psykiskt våld.

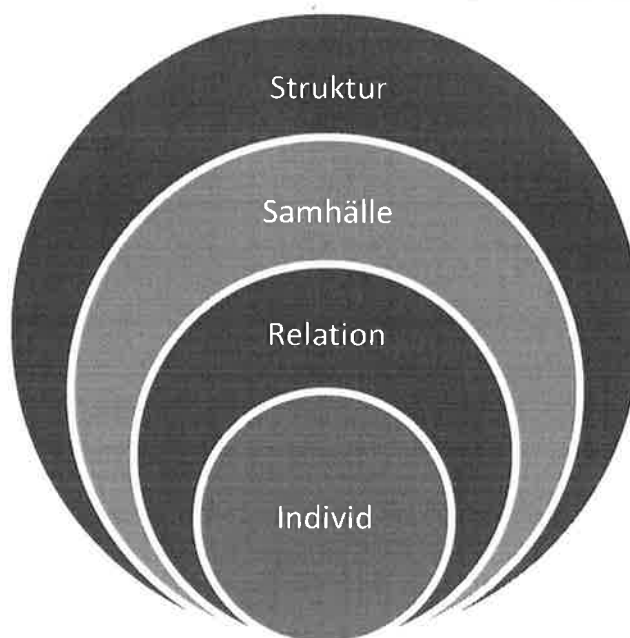
Social utsatthet kan innebära att den enskilde blir isolerad och inte får delta i sociala aktiviteter med andra och nekats att träffa släkt och vänner.

Exempel på **materiell och ekonomisk utsatthet** är om den enskildes personliga saker förstörs eller om hon/han tvingas underteckna dokument som ger honom/henne negativa konsekvenser. Kontroll över den våldsutsattas ekonomi, med begränsade tillgångar och inga möjligheter till att få påverka sin egen ekonomi.

Personer som är beroende av andra för vård och omsorg i vardagen kan även utsättas för **vanvård eller försummelse** till exempel otillräckligt med mat, bristande hygien eller undanhållande av medicin.

Orsaker till våld i nära relationer

Orsakerna till våld kan ses utifrån olika typer av teorier och perspektiv som interagerar med varandra. Karlskoga och Degerfors kommuner utgår och arbetar utifrån WHO förklaringsmodell som innebär att förstå våldet utifrån interaktionen mellan strukturella, samhällsliga, relationsbetingande samt individuella faktorer. Denna modell betonar att våldet uppstår på grund av flera olika faktorer som i samspel med varandra verkar på olika nivåer, en ensam faktor kan således inte förklara våldet. För att motverka våldet behöver därför insatser sättas in på flera nivåer.

Genom att se våldet utifrån denna modell kan man arbeta på såväl individ-, grupp-, organisation som samhällslig nivå. Att se våldet utifrån ett intersektionellt perspektiv har betydelse för vem som drabbas, hur våldet ser ut, samt vilka konsekvenser det kan få. De fyra ovanstående nivåerna i modellen visar på hur de olika nivåerna interagerar och hur

människan utvecklas i samspel med omgivningen. Några exempel på vad dessa nivåer kan bestå av och förklaras med är:

Struktur: Normer, acceptans av våld, maskulina ideal, rigida könsroller

Samhälle: Påfrestande sociala förhållanden, gruppnormer legitimerar våldet, isolering av kvinna och familj

Relationen: Bristande förmåga att hantera relationer, äktenskaplig konflikt, mannen tar kontroll och fattar beslut

Individen: Bevittna våld i uppväxthemmet, bristande omvårdnad i barndomen, individualpsykiska faktorer, missbruk

Omfattningen av våld i nära relationer

Våldet finns i alla samhällsklasser, bland människor med olika trosuppfattningar och etnicitet och riktas mot och utövas av såväl, kvinnor, män, flickor, pojkar samt personer med könsöverskridande identitet och uttryck i alla åldrar. Studier visar dock att de mest utsatta är kvinnor och barn och att våldsutövaren oftast är en man.

Både kvinnor och män utsätts för våld dock ser våldsutsattheten olika ut. När det gäller kvinnor är det mer vanligt att våldsutövaren är en bekant exempelvis partner eller en före detta partner och våldet sker oftast i hemmet, arbetet eller skolan våldet är också grovt och upprepat. Män som utsätts för våld blir däremot oftast utsatt av en obekant på allmän plats. Enligt NTU (2013) var gärningspersonen en närstående i 37 procent av fallen med kvinnliga brottsoffer och endast två procent av fallen då brottsoffret var en man.

Enligt brottsförebyggande rådet har var femte person i befolkningen någon gång i livet varit utsatt för våld i nära relation, drygt var fjärde kvinna och var sjätte man. När det gäller det sexuella våldet har var femte kvinna och var tjugonde man någon gång i sitt liv utsatts för sexuellt våld enligt NCK. Våldet mot kvinnorna är oftast upprepat och grövre. Våldsutsatta kvinnor behöver i större utsträckning söka vård för sina skador.

Konsekvenser av våld i nära relation

Våldets konsekvenser är stora för de drabbade, forskning påvisar stora risker för allvarliga hälsoeffekter och långvarliga följdverkningar. Barn och unga som utsatt för våld under uppväxten löper stor risk att drabbas av fysisk och psykisk ohälsa senare i livet. Våldet resulterar således i stora personliga konsekvenser bland annat med risk för sociala och ekonomiska konsekvenser, psykisk och fysisk ohälsa. Det är viktigt att upptäcka våldet så tidigt som möjligt då studier visar att våldet blir allt grövre och trappas upp med tiden. Vilka konsekvenserna blir för den utsatta är dock beroende av flera faktorer, bland annat våldets omfattning, varaktighet samt personliga förutsättningar. Detta innebär att

varje utsatt kan få specifika konsekvenser utifrån den egna situationen, därför kan man inte heller arbeta med de utsatta som en homogengrupp, instanser bör alltid utformar utifrån den individuella situationen.

Kostnader våld i nära relation

Utöver de personliga konsekvenserna av våldet beräknas våldet kosta samhället cirka 19 miljarder kronor årligen. Utifrån det europeiska forskningsinstitutets beräkningsmodell kan vi utgå ifrån att kostnader för våld i nära relation för Karlskoga och Degerfors kommuner är cirka 12,4 miljoner inklusive livskvalité och 6,6 miljoner exklusive livskvalité.

Särskilda gruppers utsatthet

Socialstyrelsen lyfter fram vissa grupper som anses särskilt utsatta och personer som arbetar med dessa grupper behöver ha ökade kunskaper om utsattheten. Dessa grupper är äldre, personer med funktionsnedsättning, personer med utländsk bakgrund, personer med missbruks och beroendeproblematik, personer utsatta för hederrelaterat våld och förtryck, och våld i HBTQ-relationer. I enlighet med författningssamlingen Våld i nära relationer, SOSFS 2014:4 bör nämnden vid planering av verksamheten samt vid enskilda ärenden beakta de särskilda behov som dessa grupper kan ha. Det bör betonas att samma person kan ingå i flera grupper och att dessa grupper som benämns ovan bör ses som sårbarhetsfaktorer som överlappar varandra och kan påvisa vilka personer som kan vara särskilt utsatta. Att ingå i flera utsatta grupper kan således innebära en större utsatthet. Det är alltid individen som är utgångspunkten för bedömning av situationen, men sårbarhetsfaktorerna kan påvisa vilka faktorer som påverkar individens utsatthet så att former för insatser kan individualiseras efter behov.

Alder

Äldre personer är en grupp som på senare år har uppmärksammats, de kan vara utsatta för våld i nära relation av en partner, anställda inom vård och omsorg, grannar i särskilt boende och av deltagare i dagverksamhet. Både äldre kvinnor och män utsätts för våld i nära relation, det är dock nästan enbart kvinnorna som utsätts för sexuellt våld. Det finns ofta en svårighet att berätta om vad som hänt och omgivningen är inte alltid uppmärksam på att det kan förekomma. Det har därmed kommit att bli ett relativt osynligt problem. Det faktum att en del äldre har ett omfattande vårdbehov och därmed är beroende av sin omgivning gör att de blir extra sårbara och beroendet blir en stor riskfaktor när det handlar om att utsättas för våld.

Det kan finnas svårigheter att upptäcka tecken på våld mot äldre då blåmärken och benbrott kan ha andra orsaker. Förutom det fysiska våldet kan även andra kränkningar förekomma till exempel nedsättande kommentarer. För personer med demenssjukdom är det ofta ännu svårare att förmedla vad hen varit med om.

2017-10-30

Funktionsnedsättning

Kvinnor med en funktionsnedsättning utsätts för våld i lika stor utsträckning som kvinnor generellt. Socialstyrelsen beskriver att kvinnor med intellektuella och psykiska funktionsnedsättningar är särskilt sårbara. Personer med en funktionsnedsättning är ofta beroende av andra i sitt dagliga liv vilket också innebär en större risk för att utsättas för våld. Personer i det dagliga livet så som anhöriga, personliga assistenter, färdtjänstchaufförer eller annan personal kan vara förövare. Våldet mot kvinnor med funktionsnedsättning negligeras och får andra förklaringar exempelvis "brister i vården" eller missförhållanden, våldsfrågorna omvandlas till en vårdfråga istället för en rättslig fråga. Dessa personer kan också på grund av sin funktionsnedsättning ha svårigheter med att söka hjälp för sin situation och även brista i kunskapen om sin utsatthet.

HBTQ-personer

Våld i samkönade relationer tenderar att vara relativt osynligt. De normer som finns i samhället gör att omgivningen kan ha svårare att se våldet och därmed inte ha möjlighet att kunna hjälpa. Det mönster som ofta finns i relationer där det förekommer våld finns oavsett kön och sexuell läggning. Det kan handla om kontroll, hot om våld och utövande av våld. Våldsutsatta homo- och bisexuella samt transpersoner söker hjälp i mindre utsträckning än heterosexuella. Den förståelse som personal inom socialtjänst- eller hälso- och sjukvård har är av stor betydelse för att kunna upptäcka våld i samkönade relationer. I de fall då personalen förväntar sig att våldsutövare alltid är män finns en risk att våld mot kvinnor i samkönade relationer inte upptäcks likaså att våld i nära relation bland homosexuella män osynliggörs. Många gånger finns inte fullgott skydd för dessa personer och dåligt bemötande från olika myndigheter har resulterat att HBTQ-personer drar sig för att söka hjälp för sin utsatthet.

Personer med könsöverskridande identitet eller uttryck

Transvestiter, intersexuella och personer som inte definierar sig bortom kön och inte könsidentiteten man eller kvinna benämns under paraplybegreppet transpersoner. Dessa personer anses vara speciellt utsatta på grund av sitt normbrytande könsuttryck och utsätts för såväl som våld i nära relation som hatbrott och diskriminering. Personer som identifierar sig som transpersoner kan vara särskilt utsatta i relationer där våld förekommer. Transpersoner kan vara mer isolerade än andra och det sociala nätverk som finns kan vara gemensamt för båda. Om den våldsutsatte inte är öppen inför sin omgivning med att hen är transperson kan våldsutövaren utöva makt och kontroll genom att hota om att berätta för omgivningen.

Personer med utländsk bakgrund

Personer med utländsk bakgrund har en ökad sårbarhet för att utsättas för våld. Det kan finnas språksvårigheter och brister i kunskap kring möjligheter till hjälp och stöd. Det sociala nätverket kan vara litet och sammanfaller ofta till stor del med förövarens nätverk. Kvinnor med

utländsk bakgrund som inte har permanent uppehållstillstånd kan tveka att kontakta socialtjänsten på grund av rädsla för att förlora sitt tillfälliga uppehållstillstånd. Personer med utländsk bakgrund löper större risk att drabbas av våld i nära relation då de oftare har en lägre utbildning, kan vara drabbad av ekonomisk utsatthet och är isolerade, vilket alla är riskfaktorer för att utsättas för våld.

Missbruk och beroendeproblematik

Personer med missbruks- och beroendeproblematik utsätts i större omfattning än andra för våld i nära relationer. Kvinnor är särskilt utsatta. En kvinna i ett aktivt missbruk kan ha svårt att få tag på ett lämpligt tillfälligt boende. I dagsläget finns inga kända skyddade boende som tar emot kvinnor med ett aktivt missbruk. Kvinnan kan vara extra beroende av den som utsätter henne för våld, för tillgång till droger och tak över huvudet. Våld mot kvinnor med missbruks- och beroendeproblematik tenderar att bagatelliseras av kvinnorna själva och omgivningen. Myndigheterna är ibland så fokuserade på missbruket att våldet inte får så mycket uppmärksamhet utan ses som en konsekvens av missbruket.

Hedersrelaterat våld och förtryck:

Hedersrelaterat våld och förtryck har sin grund i föreställningar om kön, makt, och sexualitet. Kyskhet och oskuld är i fokus och familjens heder och rykte är centrala aspekter. Våldet och förtrycket utövas av ett kollektiv, vilket innebär att det finns flera förövare. Oftast är dessa den närmaste familjen och en omgivning som driver på. Våldet kan vara fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt. Det kan handla om alltifrån begränsningar i det vardagliga livet, till begränsningar i klädval och umgänge, val av livspartner, grovt våld och dödligt våld. Det handlar om att familjens rykte och anseende påverkar familjens ställning. Personen är ofta beroende och känslomässigt bunden till förövaren/förövarna och den trygghet och omsorg som en familj står för finns inte längre kvar om personen lämnar sin familj. Eftersom våldet och förtrycket har en kollektiv karaktär kan det ge upphov till omfattande stödbehov under lång tid till följd av den stora isolering som många utsatta drabbas av om de lämnar sin familj.

Hedersvåldet drabbar framförallt flickor och unga kvinnor men det är även viktigt att uppmärksamma att även pojkar och unga män utsätts för hedersförtryck. Att tvingas gifta sig mot sin egen vilja kan gälla både flickor och pojkar, och båda kan utsättas för våld om de går emot familjens beslut. Även äldre vuxna kvinnor och män kan vara utsatta för hedersvåld. De personer som skyddar eller stödjer flickor och kvinnor som bryter normen kan också utsättas för hedersvåld detta kan även innebära att pojkar och män i den egna familjen tvingas vaka över systrar eller kvinnliga kusiner trots att de inte vill det. Gränsen mellan offer och förövare kan vara otydlig. Våldsutövarna kan själva vara utsatta. Syskon kan tvingas bevittna hedersrelaterat våld, även om de själva inte är direkt utsatta. Inom en hederskontext är endast heterosexuella relationer tänkbara, detta innebär att HBTQ personer är mycket utsatta.

2017-10-30

Den utsatthet som personer kan drabbas av kan delas in två olika typer. Den ena handlar om att tvingas leva med begränsningar, kontroll och förtryck för att följa normerna om bland annat kyskheter och oskuld samt normen om att kollektivet ska sättas före individen. Den andra handlar om att utsättas för bestraffningar, hot och våld om man bryter mot normerna. Besträffningarna leder i förövarnas ögon till att familjens heder återupptas.

Det finns två specifika företeelser som bland annat hänger ihop med föreställningen om att mäns och familjers heder beror på kvinnors och flickors sexuella beteende, nämligen tvångsäktenskap och kvinnlig könsstympning.

Tvångsäktenskap

En central del i hedersrelaterade sammanhang är att familjen väljer partner i stället för att den unge själv gör det. Hedersrelaterat våld har också ett samband med barnäktenskap, tvångsäktenskap och att bli gift mot sin vilja. Tvångsäktenskap avser i huvudsak äktenskap som har ingåtts genom ett tvång vilket är straffbart. Gift mot sin vilja kan innebära dels att personen utsätts för påtryckningar för att gifta sig och dels i situationer där personen inte ser några möjligheter till att säga nej. Det har framkommit att en av de vanligaste orsakerna till ett omhändertagande på grund av hedersrelaterat våld och förtryck är framförallt flickor, som själva inte får välja livspartner och som känner sig allvarligt hotade om de inte följer kraven från sina familjer. För HBTQ-personer är risken för tvångsäktenskap särskilt stor eftersom detta är ett sätt för familjen att "korrigera" deras sexualitet som ses som avvikande. Personer med funktionsnedsättning kan också vara extra utsatta på grund av sin särskilda situation.

Den 1 juli 2014 trädde lagen mot äktenskapstvång i kraft, vilket innebär att det utöver att det är straffbart att tvinga någon att gifta sig också är brottsligt att pressa någon att gifta sig mot sin vilja. Även försök och förberedelse till äktenskapstvång är kriminaliserat i och med den nya lagen, samt att lura någon att resa utomlands i syfte att han eller hon ska giftas bort genom tvång eller utnyttjande. Möjligheten för en person under 18 år att få tillstånd att ingå äktenskap (äktenskapsdispens) har tagits bort. Den lägsta åldern som gäller för att ingå äktenskap i Sverige kommer alltså utan undantag att vara 18 år. Straffet för äktenskapstvång är fängelse i högst fyra år (Justitiedepartementet, 2014; Prop. 2013/14:208).

Könsstympning av flickor och kvinnor

Kvinnlig könsstympning avser ingrepp som innebär att större eller mindre delar av de yttre kvinnliga könsorganen avlägsnas eller skadas utan att det finns någon medicinsk grund för ingreppet, det är framför allt flickor som könsstympas (Socialstyrelsen 2013). Kvinnlig könsstympning har bland annat med kontroll över kvinnors kroppar och sexualitet att göra. Kvinnlig könsstympning är inte bunden till en specifik religion, det sker runt om i världen. Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjudet enligt lag i Sverige (lag (1982:316) med förbud mot

2017-10-30

könsstympning av kvinnor) även om flickan blir könsstympad utanför Sveriges gränser (lag 1998:407). Könsstympning av flickor och kvinnor är ett brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och mot barns rättigheter. Könsstympning av flickor och kvinnor är en form av grov misshandel och övergrepp, och det sker många gånger med familjens heder som förklaring.

Socialstyrelsen har 2015 gjort en uppskattning av hur många flickor och kvinnor som lever i Sverige som kan vara könsstympade och visade att omkring 38 000 flickor och kvinnor kan vara könsstympade, varav 7 000 är flickor under 18 år. Någon bedömning av hur många flickor och unga kvinnor i Sverige som kan riskera att bli könsstympade, i Sverige eller utomlands, finns dock inte.

Omfattning Hedersrelaterat våld och förtryck

I dagsläget finns inte exakta siffror på omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck. Det uppskattas att det sker cirka 5000 hedersmord i världen varje år. Uppskattningar visar att 39 000 flickor under 18 år gifts bort varje dag och att 700 miljoner av världens idag vuxna kvinnor giftes bort som barn, samt att mer än 125 miljoner flickor och kvinnor idag lever med konsekvenser av att ha blivit könsstympade (WHO 2014). Enligt statistik från år 2009 som myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor (MUCF) tog fram uppskattas att 70 000 unga personer i Sverige var oroliga att själva inte få välja partner eller vem dem ska gifta sig med. Mörkertalet kan dock antas vara stort.

Utifrån den uppskattade statistiken kan vi anta att det finns personer i kommunerna som är i behov av stöd och hjälp för att inte utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheter behöver ökade kunskaper om våldets utsatthet, dess konsekvenser och utveckla arbetssätt för att möta upp de drabbade. Kunskap behövs om den kollektiva dimensionen av hedersrelaterat våld och om risken för att den unge ska giftas bort. De professionella behöver också förstå att rykten kan få allvarliga konsekvenser och att vissa som är utsatta för våld och förtryck även kan vara förövare och delaktiga i att utsätta andra för samma sak. Personer som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck kan ha stora och långvariga behov av stöd, inte minst eftersom många blir helt isolerade när de lämnar eller flyr från sin familj. Kommunerna behöver därför utveckla såväl de akuta som de långsiktiga insatserna. Ett förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck behöver utvecklas för att motverka våldet i alla dess former i samverkan med andra aktörer i kommunerna.

Våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld

Våldet rapporteras mest i åldersgruppen 25-45 åringar, en ålder i livet då de flesta skaffar och uppfostrar barn. En riskfaktor för våld mot barn är att det förekommer våld mot vuxna. Ju större våldet i familjen är desto större risker för barn att utsättas för våld. Det uppskattas att 150 000 barn i Sverige lever i familjer där det förekommer våld. Det är minst lika allvarligt för barn att bevittna våld mot närstående som att utsättas. Att leva med våld påverkar barnets psykologiska, fysiologiska och sociala

2017-10-30

utveckling. Barn som växer upp i en miljö där det förekommer våld kan utveckla, allvarlig psykisk ohälsa, utveckla PTSD och desorienterad anknytning. Flickor som bevittnar våld eller utsätts för våld i hemmet löper större risk att senare i livet hamna i en relation där hon utsätts för våld och pojkar som bevittnar eller utsätts för våld kan senare i livet komma att utsätta sin partner för våld.

Barn som bevittnar våld av eller mot närstående är offer för brott. Socialnämnden har ett särskilt ansvar att beakta att barn som utsatts för brott eller som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående kan vara i behov av stöd och hjälp (5 kap 11 § tredje och fjärde stycket SoL). Socialnämnden har ett särskilt ansvar för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får de skydd och stöd de behöver. Socialnämnden ska verka för att barn växer upp under trygga och goda förhållanden 5 kap 1 § SoL.

Barn som utsätts för eller bevittnar våld får i vissa lägen lämna sitt hem, förskola, skola, fritidsverksamhet, vänner och andra sociala sammanhang för att fly våldet. Barn på skyddat boende har rätt till att fullfölja sin skolgång, därför behöver kommunerna (förskole- och skolverksamhet och socialförvaltningen) arbeta för att säkra barns rätt till skolgång. Socialtjänstens barnavårdsutredningar måste i högre grad fokusera på den våldsutövande förälderns omsorgsförmåga och barnets bästa ska alltid stå i centrum när man beslutar om insatser som involverar barnet. Ett starkare barnperspektiv för barn placerade på skyddat boende ska genomsyra arbetet.

Vårdnadstvister och andra konflikter om gemensamma barn är ett stort problem. En man som utsätter sin partner eller barnen för våld kan i samband med en separation begära vårdnaden om barnen, kvinnan kan tolka detta som ett maktmedel över henne trots att hon inte längre lever ihop med mannen. Att söka vårdnaden om barnen kan användas som ett hot av mannen om kvinnan försöker lämna honom eller polisanmäla våldet. Om domstolarna slentrianmässigt dömer till gemensam vårdnad, tvingas den utsatta kvinnan ha regelbrunden kontakt med mannen. Insikten om detta kan leda till att kvinnor stannar kvar i en våldsrelation, eftersom det ger dem lite mer kontroll över sin och barnens situation. En gemensam vårdnad kan även ibland leda till andra komplexa situationer. Kvinnan behöver alltid faderns tillåtelse när det gäller saker som rör gemensamma barn vilket kan ge mannen ett maktmedel mot kvinnan. Inga barn ska behöva tvingas att stå i lojalitetskonflikt till sina föräldrar. Personal som arbetar i verksamheter som träffar dessa barn behöver ha kunskap om ovanstående för att stödja och besluta om rätt insatser för barnet. Det är också nödvändigt att personal inom kommunala verksamheter som möter barn har kunskap om barn som upplever våld i familjen.

Del 2

Utvecklingsområden

Under revideringen av handlingsplanen har i huvudsak fem utvecklingsområden lyfts fram för att uppnå kraven för arbetet mot våld i nära relation. Utvecklingsområdena utgår ifrån aktuell forskning och kunskap

och utifrån den aktuella situationen i Karlskoga och Degerfors kommuner samt i linje med regeringens nationella strategi. Dessa områden är: information, insatser för våldsutsatta och våldsutövare, förebyggande arbete, samverkan och metod och kunskapsutveckling.

Information

För personer som är utsatta för våld i nära relationer är behovet av information stort vid de första kontakterna med olika myndigheter och/eller verksamheter. Det är viktigt att informationen är tillgänglig utifrån olika gruppers förutsättningar och behov. Många vet inte vart de kan vända sig om de är utsatta för våld eller om de vill ha hjälp med ett våldsamt beteende. Information är inte alltid anpassad utifrån olika gruppers särskilda behov och behöver förbättras. Det behöver bli lättare att kunna hitta vägar till hjälp. Information om vart man kan vända sig behöver spridas i kommunerna så att det når ut till dem som är i behov av stöd. Verksamheterna ska präglas av öppenhet och tillgänglighet. Det handlar också om att synliggöra våldet, exempelvis genom opinionsbildning, att årligen uppmärksamma FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor genom aktiviteter i kommunerna.

Informationen på kommunernas hemsida behöver kontinuerligt uppdateras och vara lättillgängligt, det behöver även finnas information riktad till särskilt utsatta grupper och på olika språk. Det finns också behov att använda sig av andra informationskanaler för att göra verksamheterna kända för kommuninvånarna. Att nå ut till kommuninvånarna via tidningar, tv, biografier, och kommunala bostadsbolag där information om var våldsutsatta kan vända sig ökar möjligheten att nå invånare i olika delar av samhället.

Insatser

I Karlskoga och Degerfors kommuner ska alla som lever med våld i nära relation erbjudas insatser. Personer utsatta för våld i nära relation har ofta behov av olika former av stöd och insatserna behöver därför vara individanpassade. I Karlskoga och Degerfors kommuner är arbetet med att ge de våldsutsatta akut hjälp välutvecklat. Våldsutsatta kan erbjudas skyddat boende och riskbedömningar sker kontinuerligt. Det finns däremot inte ett utvecklat långsiktigt arbete och därför behöver de mer långsiktiga insatserna utvecklas. Erfarenheter visar att våldsutsatta personer behöver långsiktiga insatser för att klara det dagliga livet. Behoven är individuella och olika personer har olika stödbehov och möjligheter att ta emot hjälp. Arbetet bör alltid präglas av ett helhetsperspektiv och stödet behöver vara differentierad.

Boende

I dagsläget finns det stora svårigheter att erbjuda våldsutsatta en permanent bostad, vilket föranleder att många "fastnar" på skyddade boenden allt för länge, detta medför att för många stannar livet upp och det finns stora svårigheter att komma vidare i livet samtidigt som det

leder till höga kostnader för kommunerna att tillhandahålla skyddat boende på grund av bristen på vanliga lägenheter. Samarbetet med kommunernas bostadbolag samt privata hyresvärdar behöver utvecklas för att lättare kunna erbjuda våldsutsatta en permanent bostad. Ambitionen ska även vara att bygga upp strukturer för att möjliggöra att det är våldsutövaren som ska lämna det gemensamma hemmet och inte den våldsutsatta i den mån det är tryggt för den våldsutsatta att vara kvar på orten. Ett systematiskt samarbete med andra kommuner behöver utvecklas för att kunna erbjuda de våldsutsatta som inte kan vara kvar i sin tidigare bostad på grund av långvarigt behov av skydd. Det saknas tillfredställande möjligheter till adekvata skyddsplatser för bland annat äldre med stora omvårdnadsbehov, personer med ett aktivt missbruk, personer med funktionsnedsättning som har behov av särskilt stöd, unga män som lever med hedersvåld och HBTQ-personer.

Specialistverksamhet

Till socialförvaltningens kännedom kommer oftast de personer som är i akut behov av skydd för våld i nära relation, dessa personer behöver uppmärksammas tidigare och det behöver finnas resurser dit våldsutsatta kan vända sig tidigare. Karlskoga och Degerfors kommuner behöver skapa en specialistverksamhet för våld i nära relation, där personer som är utsatta för våld i nära relation kan få råd, stöd, behandling och vid behov skydd. De våldsutsattas behov av fortgående råd och stödsamtal kan idag inte erbjudas på ett heltäckande, tillgängligt och tillfredställande sätt. Det bör finnas specialistkompetens som uppmärksammar barn som lever med våld i nära relation och erbjuder adekvat stöd. I detta team bör det även finnas kompetens som kan möta upp våldsutövare och erbjuda behandling. I dagsläget finns ingen behandling för våldsutövare i kommunen.

Erfarenheter visar att specialistverksamheter ofta bidrar till viktiga utvecklingssteg för kommunerna i området våld i nära relation. Effekten har visat sig vara minimering av den organisatoriska sårbarheten i området och ökad effektivitet i verksamheten och servicen till de våldsutsatta och våldsutövarna. En specialistverksamhet bidrar till tydlighet och trygghet för såväl kommuninvånarna som den kommunala organisationen.

Specialistverksamheten bör bestå av handläggare från båda kommunerna som ska ha fördjupade kunskaper och lång erfarenhet inom området och ska kunna möta upp våldsutsatta och barn som bevittnar eller är utsatta för våld samt erbjuda våldsutövare behandling. Att ha ett samlat kompetensteam som får kontinuerlig utbildning i hur vi möter upp personer utsatta för våld i nära relation säkerställer ett systematiskt och kvalitetsutvecklat arbete.

Barn som bevittnat eller har varit utsatt för våld

Personal som möter barn som bevittnar eller är utsatt för våld ska ha kunskaper om våldets konsekvenser ur barnets perspektiv för att kunna erbjuda adekvata insatser. Barnet ska inte enbart betraktas som

”medföljande” på skyddat boende utan uppmärksammas utifrån barnets egna situation. Oavsett om barnet är utsatt för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld ska adekvata insatser erbjudas allt efter behov. Barn som bevittnar våld kan uppvisa tecken på oro, ångest, depression, PTSD och aggressionsproblem. Barnet kan även utveckla andra hälsoproblem exempelvis astma, eksem etcetera och på sikt även påverka barnets personliga utveckling. Det behöver finnas riktade insatser till barn som bevittnar våld. Barnets situation behöver uppmärksammas, ses och behandlas utifrån sin egen person och få tillgång till kvalificerad bedömning och behandling. Barn som bevittnar eller är utsatt för våld är en sårbar grupp. Att möta upp dem tidigt och erbjuda dem stöd i ett tidigt skede bör prioriteras. Vi ska inte vänta på att barnet själv visar tecken på att de inte mår bra för att insatser ska sättas in. Det finns tillräckligt med kunskap och forskning som påvisar att dessa barn är i behov av insatser och personal som möter dessa barn behöver ha kunskap för att kunna möta upp dessa barn.

Rutiner som behöver tas fram och utvecklas

- Behov av lokala rutiner för arbete mot våld i nära relation ska identifieras samt vid behov tas fram i varje enhetsnivå med utgångspunkt i de särskilt utsatta grupperna.
- Samtliga anställda inom socialförvaltningen i Karlskoga och Degerfors kommuner ska ha grundläggande kunskap om våld i nära relation och dess konsekvenser anpassat utifrån de särskilt utsatta grupperna och specifik verksamhet för att kunna erbjuda adekvata insatser.
- Ta fram rutin för avseende hämtning av den våldsutsattas personliga tillhörigheter. (socialstyrelsens föreskrift 2015 ”socialtjänstens stöd till våldsutsatta att hämta personliga tillhörigheter).
- Utveckla rutin för att upptäcka våldsutsatthet samt erbjuda stöd och hjälp till våldsutsatta med en missbruksproblematik.
- Utveckla arbetssätt för att upptäcka våldsutsatthet samt erbjuda stöd och hjälp till våldsutsatta med funktionsnedsättning.
- Utveckla arbetssätt för att upptäcka våldsutsatthet samt erbjuda stöd och hjälp till äldre våldsutsatta.
- Utveckla arbetssätt för att fånga upp och erbjuda stöd och hjälp till personer som utövar våld i nära relationer.
- Utveckla och implementera stöd för våldsutsatta föräldrar med fokus på föräldraskap.

2017-10-30

- Ta fram rutin för när vårdnadsöverflyttning ska initieras av socialnämnd (Socialstyrelsen 2013 – vårdnadsöverflyttning i samband med våld i familjen).
- Utveckla rutiner för arbetet med unga tvångsgifta/ som riskerar att bli bortgifta.
- Utveckla stöd för arbetet med flickor och kvinnor utsatta för könsstympning- eller riskerar att utsättas för könsstympning.

Metod och kunskapsutveckling

Det finns ett stort behov av kompetensutveckling om våld i nära relation. Kunskapen behöver nå fler och den behöver fördjupas. Regelbundna uppdateringar behövs liksom att nyanställda får utbildning. Kunskapen behöver öka både vad gäller de som utsätts för våld, barn som upplever våld samt de som utövar våld i nära relationer. Personal som arbetar med handläggning, insatser och uppföljning av ärenden som gäller enskilda behöver ha kunskap om våld, olika gruppers särskilda behov och förmågan att omsätta det i det praktiska arbetet. Kravet på lämplig kompetens avser inte bara personal som arbetar i kommunen utan även på dem som arbetar på uppdrag av kommunen. Det är viktigt att fånga upp våldet i ett så tidigt skede som möjligt för att minska risken för upprepad våldsutsatthet. Fördjupningsutbildningar ska skraddarsys utifrån behov eller erbjudas utifrån ett visst tema eller område. Samtliga utbildningar ska präglas av ett normkritiskt perspektiv. Ny forskning om våld i nära relationer ska presenteras fortlöpande då det är en viktig del i utvecklingsarbetet. Kommunerna ska ha ett nära samarbete med universitet och högskolor. Utvecklingsarbetet kräver också att vi på ett systematiskt sätt kan ta fram underlag för arbetet och bedöma behovet av insatser. IT-systemen i kommunerna behöver förbättras så att vi kan ta fram statistik som belyser både förekomsten av utsatthet och utövande av våld, statistiken ska även vara köns- och åldersuppdelad. Utbildningar ska även samordnas med andra myndigheter och organisationer för att stärka samsynen och utveckla gemensamma strategier för arbetet.

Särskilt sakkunnig

Varje enhet ska i sin organisation ha en särskilt sakkunnig som får kompetenshöjning genom utbildning och som ska ha specialistkompetens inom i det särskilda området som enheten arbetar med. Denna person ska sedan fungera som specialkunnig och tillgå vid behov ute i verksamheterna. Samordnare för våld i nära relation ansvarar för att kontinuerligt erbjuda dessa personer utbildning utifrån aktuell forskning, kompetensområde och lagrum. De särskilt sakkunniga ska ha ett nära samarbete med samordnaren för våld i nära relation. Detta arbetssätt kan leda till att vi på ett bättre sätt kan uppmärksamma och erbjuda de personer som är särskilt utsatta adekvat och individanpassat stöd. I dagsläget har inte alla våldsutsatta samma möjligheter att ta emot hjälp, en person med

exempelvis en intellektuell funktionsnedsättning har begränsade möjligheter att ta emot samtalsbehandling.

På grund av funktionsnedsättningen eller en sjukdom kan det vara svårt att ta sig till olika verksamheter därför behöver det finnas stöd i den verksamhet man redan har kontakt med. Det behöver därför finnas en handlingsplan för våld i nära relation i samtliga enheter för att vi ska kunna nå alla målgrupper.

- Anordna grundläggande utbildningar om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck
- Anordna fördjupningsutbildningar om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck
- Utveckla former för att ta fram statistik
- Kontinuerlig utbildning i evidensbaserade hot och riskbedömningsmanualer.
- Personal som i sitt arbete möter äldre personer behöver ha grundläggande kunskap om våld mot äldre för att uppmärksamma gruppen och kunna se tecken på våldsutsatthet, erbjuda stöd och ge ett gott bemötande.
- Personal som i sitt arbete möter personer med en funktionsnedsättning behöver ha grundläggande kunskap om våld mot personer med funktionsnedsättning för att uppmärksamma gruppen, se tecken på våldsutsatthet, erbjuda stöd och ge ett gott bemötande.
- Personal som arbetar med våld i nära relation behöver ha grundläggande kunskap om våld i HBTQ-relationer för att uppmärksamma gruppen, se tecken på våldsutsatthet, ge ett gott bemötande och erbjuda adekvat och behovsanpassat stöd.
- Personal som i sitt arbete möter personer i missbruk eller beroende behöver ha grundläggande kunskap om våld mot personer med missbruksproblematik för att uppmärksamma gruppen och kunna se tecken på våldsutsatthet och därmed kunna ge ett gott bemötande och erbjuda stöd.

Samverkan

Samverkan med andra aktörer, myndigheter och organisationer är en förutsättning för att kunna bedriva ett framgångsrikt arbete mot våld i nära relationer. Samverkan kan bedrivas både på en övergripande nivå och i enskilda ärenden. Samverkan är reglerad i socialtjänstlagen som anger att socialnämndens insatser vid behov ska utformas och genomföras i samverkan (3 kap 5 § SoL). När det gäller barn som far illa eller

2017-10-30

riskerar att fara illa har socialnämnden ett förstahandsansvar att se till att samverkan kommer till stånd.

I kommunerna behöver det finnas interna och externa samverkansformer för att ha en samsyn på våld i nära relation för en gemensam tolkning av våldet. Samverkan ska även leda till att de berörda parter som den våldsutsatta kommer i kontakt med har en förståelse och kunskap om varandras insatser då det oftast pågår parallella processer i ett våldsärende. Samverkan är oerhört viktigt i det främjande och förebyggande arbetet. Det behöver utvecklas samverkansformer mellan dem som möter våldsutsatta, våldsutövare samt barn som har bevittnat våld eller är utsatta för våld då målgruppen oftast är kontakt med flertalet aktörer samtidigt. En våldsutsatt kan exempelvis ha kontakt med socialtjänst, polis, åklagarmyndighet, hälso- och sjukvård och så vidare. Samverkan kan leda till att aktörerna inte motarbetar varandra och istället effektiviserar insatserna för målgruppen.

Den interna samverkan på socialtjänsten är i behov av fortsatt utveckling. Genom att utveckla samverkan mellan enheterna kan bättre och mer välgrundade beslut fattas i enskilda ärenden med utgångspunkt i individens behov.

En utvecklad samverkan är nödvändig både för att förebygga våld och tillförsäkra att enskilda får hjälp, stöd och skydd. Vilka verksamheter som ska involveras ska anpassas efter målgruppers behov med beaktande av bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Att kunna arbeta förebyggande och främjande förutsätter en samverkan med olika myndigheter, aktörer, organisationer och civilsamhälle. Ansvaret för samverkan åligger samordnaren för arbetet mot våld i nära relation.

- Utveckla samverkansformer i kommunerna för arbetet med våld i nära relation.

Förebyggande arbete

Arbetet med våld i nära relation handlar inte enbart att ingripa när våldet är ett faktum, utan också att förebygga att våld utövas. I dagsläget handlar det förebyggande arbetet i stort sett om att stoppa pågående våld i nära relation och skydda och stödja våldsutsatta kvinnor och barn. Arbetet fokuserar på att ta hand om konsekvenserna av våldet. För att arbeta förebyggande krävs ett våldspreventivt arbete. Det handlar om att uppmuntra invånare att vara medmänniskor som vet hur man ska agera om en granne, vän eller kollega misstänks utsätta eller bli utsatt. Det handlar även om att stärka föräldrar i sitt föräldraskap så att de uppfostrar sina barn med utgångspunkt från alla människors lika värde och rätt. Att arbeta med ett aktivt jämställdhetsarbete på samhällets alla nivåer krävs, med särskilt fokus på att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld, för att flickor och pojkar, män och kvinnor ska ha samma förutsättningar att forma samhället och sina liv. En viktig bas för att motverka våldet är att främja jämställdhet, allas lika värde, jämlikhet och ekonomisk grundtrygghet.

2017-10-30

Det finns ett samband mellan attityder till jämställdhet och våldsutövning bland flickor och pojkar, de personer som har en mer traditionell värdering kring maskulinitet och feminitet tenderar i högre grad att utöva en våldsam eller kränkande handling. Det krävs därför ett arbete som synliggör dessa attityder och adresserar frågor kring identitet, värderingar, normer och beteenden. Kunskapen om våldets mekanismer, faktorer som påverkar individens förhållningssätt till våld och i vilka situationer våld kan uppstå behöver spridas för att utveckla det förebyggande arbetet. Konkreta metoder behöver utvecklas för att förhindra våldsanvändning.

Att öka jämlikhet i samhället genom utbildning, arbete, egen försörjning och tillgången till bostad är förutsättningar för att själv kunna bestämma över sitt liv. Insatser för förebyggande och främjande behöver därför sättas in på alla nivåer i samhället. Att förebygga våld behöver bli en naturlig del i olika kommunala aktiviteter och beaktas i frågor som berör utbildnings- och arbetsmarknadsinsatser, bostadsförsörjning, stadsutveckling, fritid- och kulturinsatser, personalpolitik, socialtjänst och bör samordnas med andra aktuella planer inom kommunerna. Trygga uppväxtvillkor för barn och ungdomar har en stor betydelse för att förebygga våld. Stöd och avlastning för anhöriga som vårdar äldre personer eller en person med en funktionsnedsättning minskar risken för övergrepp och kränkningar på grund av för hög belastning. De som varit utsatta för våld tenderar i högre grad att utsätta andra för våld därför behöver arbetet med våldsutsatta förstärkas för att förhindra att ett våldsamt beteende utvecklas. Civilsamhället och den ideella sektorn är också viktiga aktörer i det våldsförebyggande arbetet. Föreningar och organisationer bedriver ett aktivt arbete och har kontakt med enskilda individer. En meningsfull fritid och vänner minskar risken för våld och därför är det viktigt att kommunerna stödjer deras arbete.

En viktig del i det förebyggande arbetet är att upptäcka våldsutsatta innan våldsprocessen eskalerat och upptäcka våldsbenägna personer. Tidig upptäckt är avgörande och samhällets alla aktörer bör involveras för att uppnå detta. En grupp som ofta negligeras är våld i unga kvinnor och mäns relationer. Det finns många gånger våld, sexuellt tvång och sexuellt våld i dessa relationer. Det är unga kvinnor som i störst utsträckning utsätts för våld i nära relation men de har svårt att identifiera sig med samhällets bild av våldsutsatta kvinnor, som man oftast tror är en kvinna i medelåldern med barn och därför kan unga våldsutsatta komma att underminera det våld de utsätts för. I det förebyggande och främjande arbetet är det viktigt att involvera ungdomarna själva. För att kunna säga stopp är det viktigt att vara trygg i sina rättigheter till sin kropp, rätten att säga stopp, likväl som att veta hur kvinnor respektive män behandlar varandra med respekt. Kunskap om vad våld är behöver därför förmedlas till såväl invånarna som till personal i kommunerna som möter barn, unga flickor och pojkar och män och kvinnor. Personal inom förskola, skola och andra verksamheter som möter flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män ska ha en nolltolerans mot knuffar, mobbning och en sexistisk jargong. Lindrigare former av våld så som dessa ovanstående

2017-10-30

möjliggör nämligen användandet av grövre våld och höjer tolerans nivån därför blir detta ett viktigt förebyggande område.

Ett viktigt område i det förebyggande arbetet är således tidig upptäckt. Genom att uppmärksamma våldet tidigt leder det till att utsatta får hjälp snabbare och eskalering av våldet kan förhindras. Personal som i sitt arbete möter invånare exempelvis socialtjänst, skola, förskola, Komvux, arbetsmarknad, fritids- och kultursektorn och andra sektorer i kommunerna behöver kunna se tecken på när någon kan vara i behov av hjälp och ha kunskap om hur frågan om våld ställs och vilken typ av hjälp och stöd som finns i kommunerna. Det är även viktigt att kommunerna som arbetsgivare arbetar för att förebygga våld i nära relation genom att öka sina kunskaper och ställa adekvata frågor till anställda som kan vara utsatta, till exempel personer som har återkommande korta sjukskrivningar. Det krävs fortlöpande utvecklingsarbete för att säkerställa att personal har kunskap om våld, dess konsekvenser, hur frågan om våld kan ställas och hjälpa den utsatta till rätt instans för hjälp.

Insatser till våldsutövare behöver utvecklas i kommunerna för att förhindra att våldet upprepas. Inom kriminalvården finns utarbetade behandlingsmetoder för dem som har en fällande dom. Men faktum är att många våldsutsatta inte polisanmäler våldet. För att kunna erbjuda våldsutövare behandling behöver det därför finnas personal som har kunskap om att arbeta med våldsutövare. Ett utvecklingsarbete avseende metoder för att motivera våldsutövare till att söka hjälp är också viktigt, samhället behöver alltid hålla våldsutövaren ansvarig för sina handlingar och förse dem med stöd för att förändra sitt beteende för att förhindra att våldet upprepas. De våldsutsattas säkerhet ska alltid stå i centrum för insatser till våldsutövaren och rutiner för riskbedömningar och säkerhetsarbete måste finnas i den kommunala verksamheten.

- Förebyggande arbete mot våld i nära relation behöver integreras i kommunernas ordinarie arbete, särskilt mot barn och ungdomar.
- Personal inom olika verksamheter i kommunerna som möter våldsutsatta ska ha kunskap om våld och förmåga att se tecken på våld. Att ställa frågor om våld i olika verksamheter i kommunen möjliggör att våldet kan upptäckas i större omfattning och tidigare.
- Förhindra att våld upprepas genom att erbjuda våldsutövare hjälp. Erbjuder samtalsstöd för våldsutövare. Utveckla metoder för motiveringsarbete.
- Samtalsstöd och rådgivning för personer som utsätts för våld i nära relation för att hjälpa dem ur våldet och förhindra att de återvänder till våldsutövaren.

2017-10-30

- Barn som bevittnat eller varit utsatt för våld ska få behovs-
anpassat stöd.
- Att arbeta över förvaltningsgränserna är ett krav för att arbeta
förebyggande och främjande. Utveckla samverkan i kommunerna
för att kunna bedriva ett framgångsrikt arbete mot våld i nära
relation.

Lagstöd samt internationella överenskommelser

Reglering av verksamheten:

Handlingsplanen för arbetet mot våld i nära relation utgår från internationella, nationella, regionala och lokala styrdokument

Internationella styrdokument:

- FN:s konventioner om mänskliga rättigheter, Kvinnokonventionen, Barnkonventionen, Torontodeklarationen om våld mot äldre, Resolution om avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn..
- Europarådets konvention om att förebygga våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen).
- CEMR – Europeiska deklarationen om jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå.

Lagar:

- Brottsbalken
- Socialtjänstlagen
- Lag om stöd och service
- Skollagen
- Lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever
- Hälso- och sjukvårdslagen
- Diskrimineringslagen
- Lag om förbud mot könsstympning av kvinnor
- Rättegångsbalken
- Förundersökningskungörelse
- Lag om målsägarbiträde
- Lag om kontaktförbud
- Polislag
- Offentlighets- och sekretesslag
- Utlänningslag
- Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Nationella och regionala styrdokument

- Regeringens skrivelse: Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer
- Regeringens skrivelse: Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja
- Regeringens fjärde jämställdhetspolitiska mål: Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet
- SKL:s positionspapper: För kvinnofrid – mot våld i nära relation
- Socialstyrelsens handbok Våld
- Socialstyrelsens Föreskrifter och Allmänna råd, Våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)
- Överenskommelse om samverkan för kvinnofrid i Örebro län

2017-10-30

Referenser

Brå (2014) – brott i nära relationer. En nationell kartläggning. Rapport 2014:8. Stockholm: brottsförebyggande rådet.

Brå (2017) – Leva sitt liv – en bok om hedersrelaterat våld och förtryck. Brottsofferjouren Sverige 2017.

Malmöstad Handlingsplan mot våld i nära relation.

NCK (2015) – Nationellt centrum för kvinnofrid- våldets kostnader

NCK (2016) – Nationella centrum för kvinnofrid - Våld i nära relation.

Prop. 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

Regeringskansliet (2014) – Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap.

Regeringens skrivelse (Skr. 2016/17:10). En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Socialstyrelsen (2015) Våld- handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.

Socialstyrelsen (2011a) – Sällan sedda, Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

Socialstyrelsen (2011b) – skylla sig själv? Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks eller beroende problem.

Socialstyrelsen (2013) – Ensam och utsatt. Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund.

Socialstyrelsen (2014a)- Vänd dem inte ryggen. Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck.

Socialstyrelsen (2014b) – Våld i nära relationer. SOSFS 2014:4.

Föreskrifter och allmänna råd. Socialstyrelsens föfattningssamling.

SKL 2013 – För kvinnofrid- mot våld i nära relation.

SoS 2002 - "*Myndighetsgemensamma uppdrag om våld mot kvinnor*"

Örebro Handlingsplan mot våld i nära relation